

МОДЕЛІ ТА ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ЯК ОСНОВА БІЛІНГВАЛЬНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

MODELS AND CONTENT OF SOCIAL SPHERE SPECIALISTS PROFESSIONAL TRAINING AS THE BASIS OF BILINGUAL PROFESSIONAL TRAINING

У статті проаналізовано сучасні вітчизняні та зарубіжні моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери та доведено, що вони можуть бути основою білінгвальної професійної підготовки фахівців. Визначено чинники, які впливають на зміст професійної підготовки фахівців соціальної сфери.

Ключові слова: професійна підготовка, білінгвальне навчання, фахівці соціальної сфери.

професійної підготовки спеціалістів. Определены факторы, влияющие на содержание профессиональной подготовки специалистов социальной сферы.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, билингвальное обучение, специалисты социальной сферы.

The article analyzes the current domestic and foreign models of professional training of future social sphere specialists. It is proved that these models can be the basis of bilingual professional training of specialists. The factors influencing the content of social sphere specialists' professional training are determined.

Key words: professional training, bilingual education, social sphere specialists.

УДК 37.013.42:81'246.2

Ситняківська С.М.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри соціальних технологій

Житомирського державного

університету імені Івана Франка

В статье проанализированы современные отечественные и зарубежные модели профессиональной подготовки будущих специалистов социальной сферы и доказано, что они могут быть основой билингвальной

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Зважаючи на те, що у сучасній вітчизняній педагогіці в основі побудови моделі професійної підготовки будь-якого фахівця закладено аналіз цілісної професійної діяльності, завданням проектування сучасної моделі професійної підготовки фахівців соціальної сфери є визначення тих параметрів освітнього процесу, що забезпечуватимуть необхідний рівень професійної відповідності майбутніх фахівців вимогам соціального замовлення. Тому безсумнівним є зв'язок між характеристиками професії, освітнім процесом, в процесі якого здійснюється професійна підготовка, та соціальним замовленням, яке диктують геополітичні, соціокультурні, економічні реалії суспільства. Ці три складники є базовими в умовах визначення змістового наповнення моделі професійної підготовки фахівців соціальної сфери у вітчизняних закладах вищої освіти. У межах дослідження вважаємо доцільним простежити взаємозв'язок і взаємозумовленість цих трьох складників зі змістом професійної підготовки фахівців соціальної сфери, а також із потребою у білінгвальній підготовці таких фахівців.

Зазначимо, що професійна підготовка фахівців соціальної сфери – це динамічний процес, у якому постійно відбувається активний пошук шляхів вирішення гострих соціальних проблем, щоб професіонали були готові діяти у суспільстві, яке змінюється швидкими темпами. Це можливо лише за умови проектування навчально-виховного процесу, використовуючи сучасні моделі, технології навчання, щоб зміст освіти передбачав аналіз соціального розвитку суспільства задля оптимізації організації педагогічного процесу професійної підготовки фахівців соціальної сфери.

В умовах сьогодення, зважаючи на глобалізацію нашого суспільства, збільшення міграційних

процесів, що призводить до зростання полікультурних клієнтів, зростання потреби у підвищенні кваліфікації уже існуючих кадрів соціальної сфери, можливість долучитися нашим фахівцям до світових здобутків у цій галузі, потрібно розробляти моделі і технології професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, які б відповідали сучасним вимогам як суспільства, так і особистості, і були спрямовані на ефективне виконання функцій соціального працівника. Одним із варіантів такої моделі фахової підготовки вважаємо професійну підготовку майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі, за якої нагромаджені знання, уміння, практичний досвід будуть ефективно застосовуватися не лише рідною, але й іноземною мовою, що, на наш погляд, дасть можливість майбутнім фахівцям не лише відповідати сучасним вимогам до професіонала, але й підвищить професійний статус соціальної роботи загалом. Ця модель професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі передбачає розвиток нових компетентностей, які, будучи складниками загальної професійної компетентності, виведуть майбутнього фахівця на новий, вищий рівень професіоналізму. Сучасні вимоги до фахівця соціальної сфери передбачають розвиток як базових, так і спеціальних компетентностей, які неможливо розвивати повною мірою без білінгвальної професійної підготовки. У нормативному змісті підготовки здобувачів вищої освіти, сформульованому у термінах результатів навчання проекту Стандарту для спеціальності «Соціальна робота», зазначено пункти, які виконувалися б більш ефективно за умови професійної підготовки майбутніх фахівців на білінгвальній основі: «застосовувати іноземні джерела під час виконання завдань науково-дослідної та

прикладної діяльності, висловлюватися іноземною мовою як усно, так і письмово», «самостійно й автономно знаходити інформацію необхідну для професійного зростання, опанувати її, засвоювати та продукувати нові знання, розвивати професійні навички та якості», адже долучитися до міжнародної спільноти фахівців соціальної сфери, щоб ознайомлюватися і використовувати у своїй професійній діяльності нові здобутки у цій галузі, можливо за умови знання професійної термінології, специфічних феноменів іноземною мовою [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проаналізувавши праці багатьох учених щодо змісту професійної підготовки фахівців соціальної сфери (І. Артемчук [2], О. Безпалько [3], Р. Вайнола, А. Глузман [4], І. Зверєва, А. Капська, Г. Лактіонова, С. Харченко [5]), можна стверджувати, що зазначені науковці майже не торкаються проблеми професійної підготовки фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі, яка нині є досить актуальною з огляду на затребуваність мобільних і полілінгвальних спеціалістів саме у цій галузі. Більшість із науковців не визначає білінгвальну підготовку у змісті діяльності, не виділяє організаційних форм навчально-виховного процесу, які б забезпечували професійну підготовку фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі.

Мета статті. Вважаємо доречним у межах дослідження розглянути моделі та зміст професійної підготовки фахівців соціальної сфери як основу білінгвальної професійної підготовки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Навчальний процес підготовки фахівців соціальної сфери повинен орієнтуватися на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до самоосвіти, постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності, швидкої адаптації до змін у соціально-культурній сфері, систем управління та організації праці в умовах ринкової економіки [6, с. 224–227.]. Сьогодні це практично неможливо без професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі, адже для швидкої професійної адаптації та мобільності, конкурентоспроможності на сучасному ринку праці, подальшого професійного саморозвитку та самовдосконалення майбутні фахівці повинні володіти професійними вміннями і навичками, які вони можуть застосувати до полілінгвальних клієнтів, у будь-яких ситуаціях за умови володіння іноземною мовою фахового спрямування. Тож сьогодні виникло протиріччя між потребою у білінгвальних фахівцях соціальної сфери та відсутністю моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі у вітчизняній вищій школі.

Виклад основного матеріалу. Нині існує велика кількість різноманітних моделей вітчизня-

ної університетської підготовки фахівців соціальної сфери. Найбільш розповсюдженою моделлю підготовки фахівців соціальної сфери є *інформаційно-дисциплінарна*. Вона передбачає систему планування навчального процесу, його хронологізацію та відповідність навчальних і виробничих практик змісту навчального процесу для практичної апробації отриманих знань [7, с. 90]. Незважаючи на те, що білінгвальна освіта в рамках такої моделі не передбачена, загалом, вона може розглядатися як основа для побудови більш складної та сучасної моделі професійної підготовки фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі.

Кваліфікаційна модель також може розглядатися як базисна модель професійної підготовки фахівців соціальної сфери. Вона виступає як еталон, до якого потрібно наблизитися майбутньому фахівцю у процесі навчання, у ній визначено якості майбутнього фахівця, професійні характеристики, яких повинен набути студент у процесі навчання [8].

Відповідно до концепцій професійного навчання низки українських науковців, які працюють у царині підготовки фахівців соціальної сфери (О. Безпалько, І. Зверєва, О. Мещанінов, А. Капська, Г. Лактіонова, Н. Платонова, Т. Семигіна), вимоги до побудови моделі професійної підготовки фахівця соціальної сфери ґрунтуються на «діяльнісному» та «особистісно-орієнтованому» підходах. Науковці вважають, що саме професійні завдання, які потребують вирішення фахівцем, є дидактичним базисом основних і фахових компетентностей сучасного фахівця соціальної сфери. Зважаючи на той факт, що включення студента у процес засвоєння знань соціально-педагогічного характеру з вивченням іноземної мови фахового спрямування загалом сприяє актуалізації особистісних мотивів діяльності, спрямованих на задоволення його пізнавальних потреб, а також формуванню професійно-необхідних якостей, моделі, запропоновані вищезазначеними науковцями, також можливо розглядати як основу для формування моделі професійної підготовки фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі [9, с. 69–71.].

У межах нашого дослідження вважаємо за необхідне звернутися також до іноземних моделей професійної підготовки фахівців соціальної сфери.

Наприклад, відповідно до моделі *соціальної взаємодії* (США), наголос здійснюється на суспільних відносинах. Зміст професійної підготовки у цій моделі базується на розвитку у майбутніх фахівців умінь і навичок, які б сприяли поліпшенню взаємодії між клієнтом і культурою, клієнтом і суспільством та поліпшенню самого суспільства [10]. *Інформаційна модель* (США) акцентує на важливості використання різних шляхів отримання інформації за напрямом спеціалізації, за допомогою яких відбувається підготовка студентів. Основним

методом навчання в такому разі є групова взаємодія, в процесі якої відбувається навчання [11].

Моделі професійної підготовки фахівців соціальної сфери у країнах Європи також є досить різноманітними. Однак варто зазначити, що всі вони стосуються системи навчання, яка здійснюється переважно на двох рівнях: дворічний коледж, соціальне агентство. Такими моделями є *модель особистісного зростання та розвитку*, сутність якої полягає в тому, що студент виступає ніби клієнтом супервізора, а особистісне зростання розглядається як передумова професійного; «*учнівська модель*», сутність якої полягає у тому, що студенти спостерігають за роботою досвідчених фахівців. Студенти в межах цієї моделі копіюють стиль роботи супервізора, базуючись на поведінковій теорії; *модель структурованого навчання*, що базується на використанні навчального плану у вигляді модулів. Це єдина європейська модель до якої, окрім практичного, входить теоретичний компонент [12].

Аналіз наведених моделей дає підстави стверджувати, що зарубіжні моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери мають переважно прикладний характер. Тому використання їх як основи для побудови моделі професійної підготовки фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі не є доречним.

Зважаючи на те, що лише вітчизняні моделі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери можуть бути покладені в основу побудови такої моделі на білінгвальній основі, доречним стає розгляд освітньо-професійних програм, в яких закладено зміст професійно-практичної підготовки майбутніх фахівців за її компонентами, що представляють навчальні дисципліни та види практик. Адже ОПП в умовах реалізації моделі підготовки фахівців є основним елементом, що визначає її структуру та зміст.

Аналіз освітніх професійних програм ЗВО, які здійснюють професійну підготовку фахівців соціальної сфери показав, що у них враховуються змістові характеристики професійної діяльності, вид спеціалізації, характеристики груп клієнтів, але не враховуються глобалізаційні та інтеграційні особливості сучасного суспільства.

Тому можемо стверджувати, що існує потреба оновлення та вдосконалення змісту та моделі професійної підготовки фахівців соціальної сфери, які будуть відповідати сучасним вимогам розвитку суспільства, адже сучасні вимоги щодо характеристики професії набувають змін, зважаючи на різноманітні чинники, які впливають на цей процес. Сьогодні головне завдання фахівця соціальної сфери залишається незмінним – навчити клієнта, якому надається допомога, надалі вирішувати свої проблеми самостійно, тобто повернути клієнту здатність діяти самостійно за певних соціаль-

них умов, що і є показником професійного успіху. Тобто мета і завдання професійної діяльності не змінилися, але змінилися клієнти, які потребують соціальної допомоги і підтримки, та середовище, в якому надається соціальна допомога, здійснюється соціалізація, реабілітація, реадaptaція [13, с. 67–74.].

В умовах загальноєвропейської інтеграції та глобалізації ідея професіоналізму, яка визначає модель і стандарт поведінки фахівця, набула дещо іншого відтінку – від одиничної до глобальної. Вона обумовлює єдність фахівців, які працюють у цій сфері, незважаючи на їхнє місцезнаходження та різноманітність сфер спеціалізації, готових до обміну досвідом, участі у наукових розробках теоретичних підходів і практичних методів і методик у цій галузі, взаємодії. Все це може значно покращити якість надання різноманітних послуг, підвищити рівень професіоналізму фахівців, розширити їхні можливості щодо саморозвитку та самовдосконалення в сучасному полікультурному середовищі [13, с. 67–74.]. Варто зазначити, що сьогодні суттєво зріс ринок пропозицій соціальних послуг. З'явилася велика кількість освітніх установ, приватних соціально-реабілітаційних закладів, які надають послуги соціального характеру. Також необхідно зазначити, що на території України з'явилася велика кількість міжнародних організацій, фондів та інших установ соціального спрямування, діяльність яких потребує висококваліфікованих фахівців. Тому процес підготовки таких спеціалістів потребує інноваційних підходів, щоб набути ними знання, уміння та навички давали їм змогу бути конкурентоспроможними на ринку пропозицій соціальних послуг. Зважаючи на той факт, що професіоналів соціальної сфери, окрім особливого статусу, вирізняють комунікативні знання та вміння, спираючись на які вони можуть ефективно вирішити ту чи іншу проблемну ситуацію, професійна підготовка таких фахівців на білінгвальній основі буде дуже доречною [14, с. 116–119.].

Отже, чинниками, які впливають на забезпечення необхідного рівня професіоналізму майбутніх фахівців соціальної сфери, є такі: характеристики професії, освітній процес, в умовах якого здійснюється професійна підготовка фахівців соціальної сфери та соціальне замовлення, яке диктують політичні, соціокультурні, економічні реалії суспільства.

Висновки. Під час розгляду вітчизняних і зарубіжних моделей професійної підготовки фахівців соціальної сфери було встановлено, що більшість вітчизняних моделей такого спрямування можуть бути основою для побудови моделі професійної підготовки фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі. Водночас ми дійшли висновку, що нині існує об'єктивне протиріччя між потре-

бою створення моделі підготовки фахівців соціальної сфери на білінгвальній основі, яку диктує соціальне замовлення суспільства, та відсутністю такої моделі у вітчизняній вищій школі. Чинниками, які впливають на соціальне замовлення у білінгвальних фахівцях соціальної сфери, вважаємо: європейський вектор розвитку нашої держави, а отже, освітніх процесів, які відбуваються у нашій країні, у бік інтеграції, а отже, вітчизняних фахівців, світових глобалізаційних процесів, полікультурності освітнього середовища та суспільства загалом, міграційних процесів, що відбуваються у Європі та Україні.

Тож, простеживши взаємозв'язок і взаємозумовленість між характеристиками професії, освітнім процесом, під час якого здійснюється професійна підготовка фахівців соціальної сфери, та соціальним замовленням, яке диктують політичні, соціокультурні, економічні реалії суспільства, можна стверджувати, що ці складники є базовими в умовах визначення змістового наповнення моделі професійної підготовки фахівців соціальної сфери у вітчизняних закладах вищої освіти та на сучасному етапі можуть бути основою білінгвальної професійної підготовки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Проект Стандарту вищої освіти України ступеня вищої освіти «Магістр» для спеціальності 231 «Соціальна робота».
2. Артемчук Г.І. Вища школа України: реальність і тенденції розвитку. Київ: «Ленвіт», 2004. 176 с.
3. Безпалько О.В. Оптимізація підготовки соціальних педагогів у сучасному освітологічному просторі. Вісник психології і педагогіки: зб. наук. пр. Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Пед. ін-т, Ін-т психології і соціальної педагогіки. Київ, 2011. Вип. 5. URL: <http://www.psyh.kiev.ua/> (дата звернення: 21.09.2017).
4. Глузман А.В. Университетское педагогическое образование: опыт системного исследования. Київ: «Просвіта», 1997. 312 с.
5. Соціальна робота в Україні: навч. посібник / За заг. ред. І.Д. Зверевої, Г.М. Лактіонової. Київ: «Науковий світ», 2003. 233 с.
6. Романовська Л.І. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності та позитивні тенденції такого процесу в Україні. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2013. № 2 (8). С. 224–227.
7. Вайнола Р.Х. Особистісний розвиток майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки: монографія / За ред. С.О. Сисевої. Запоріжжя: Хортицький навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр, 2008. С. 90.
8. Фурман А.В., Підгурська М.В. Історія соціальної роботи: навч. посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 174 с.
9. Мещанінов О.П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні: монографія. Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, 2005. С. 69–71.
10. Кошманова Т.С. Розвиток педагогічної освіти у США (1960–1998 рр.) / АПН України. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти; наук. ред. І.О. Зязюн. Львів: «Світ», 1999. 487 с.
11. Поліщук В.А. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: зарубіжний досвід: посібник. Тернопіль: «Навчальна книга – Богдан», 2003. 184 с.
12. Валеева Р.А., Королева Н.Е., Сахапова Ф.Х. Сравнительный анализ моделей подготовки социальных работников в США, странах Западной Европы и в России. Фундаментальные исследования. 2014. № 5–1. С. 162–166. URL: <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=33806> (дата звернення: 01.08.2018).
13. Горпинич О.В. Соціальна робота в Україні: стан та перспективи розвитку. Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія № 11: «Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління». К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2004. № I (23). С. 67–74.
14. Богданова І.М. Шляхи та засоби вдосконалення соціально-педагогічної підготовки майбутніх фахівців. Наука і освіта. Одеса, 2007. № 1–2. С. 116–119.